Prof. Dr. Mehmet Akgün ile Türk-İslam Dünyasında Bilim Üzerine Söyleşi*

Soru 1: Türkistan'da 13. yüzyıldan itibaren İbn-i Sina, Farabi ve Uluğ Bey gibi Türk-İslam medeniyetinin zirve isimlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Yani bu dönemde Türk-İslam dünyasındaki bilim Avrupalılar tarafından örnek alınıyordu. Daha sonra 17. yüzyıldan başlayarak Türk-İslam medeniyetinin matematik, tıp, astronomi gibi bilim alanlarında geri kaldığına tanıklık edilmektedir. Önceleri Türk-İslam düşünürlerini ve toplumunu farklı kılan neydi ki bilim bu kadar ileri gitmişti?

M. Akgün: Gerçekten de sözünü ettiğiniz dönemde bilim ve felsefe alanında çok önemli gelişmeler kaydedilmiştir. O dönemin düşünürlerine baktığımızda genel olarak onların bilim alanında sadece belirli bir bilim alanına ait olan bilgilere değil, hemen hemen her bilim alanına ait olan bilgilere de sahip olduklarını görürüz. Onlar, gerek matematik ve mantık gibi doğrudan akla dayanan bilgi alanlarına, gerekse günümüzde pozitif bilimler olarak adlandırılan deney ve gözleme dayanan astronomi, fizik, kimya, biyoloji ve tecrübeyi daha fazla göz önünde bulunduran tıp alanlarına ait bilgilere sahip donanımlı düşünürlerdi. Ayrıca onlar, felsefe, sosyoloji ve psikoloji alanlarına ait bilgilere sahip olmalarıyla da temeyyüz etmişlerdir. Bunun yanında bu dönemde yetişen düşünürler arasında müzik bilgisine sahip olanları da vardır. Örneğin büyük Türk bilim ve felsefe adamı Farabi bunlardan birisidir. Türkler, İslâm kültür çevresine girdikten sonra, Harezmi (780-847), Abdülhamid İbn-i Türk (öl. 854), Fergani (öl.870), Farabi (870-950), İbn Sina (980-1037), Ebu Reyhan el-Bîrûnî (973-1051), Yusuf Has Hacip (1015-1077), Nasuriddin Tûsî (1201-1274), Uluğ Bey (1394-1449), Kadızâde Rumi (öl. 1430), Ali Kuşçu (öl.1474), Molla Lütfi (öl.1495), Mehmed Mirim Çelebi (öl. 1525), Piri Reis (öl.1554), Takiyüddin (öl.1585), Kâtip Çelebi (öl.1657), Erzurumlu İbrahim Hakkı (öl.1780), İsmail Gelenbevi (öl.1791), Salih Zeki (öl.1921) gibi Türk düşünürleri, yaşadıkları dönemin bilim ve fikir öncüleri olmuşlardır.

Verilen düşünürlere ve yaşadıkları tarihlere bakılınca başlangıçta aynı dönemde yaşayan bilim ve fikir adamlarının sayılarının çok olduğu, ama özellikle 17. asırdan itibaren bu sayının azaldığı ve bir yüz yılda ancak bir veya iki bilim ve fikir adamına rastlandığı dikkati çekmektedir. Bunun nedenini başka bir yerde değil yine kendimizde aramamız gerekmektedir. Başlangıçta içerisine dahil olduğumuz İslâm kültürünün ve özellikle İslâm dininin anlamını iyi kavradığımız için bilim ve felsefede ileri gittiğimiz söylenebilir. Çünkü İslâm dini, bilimi ve düşünceyi teşvik eden bir dindir. Her şeyden önce İslâm dininin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de Alak Suresi birinci ayette " Yaratan Allah'ın ismiyle oku!", Zümer Suresi, dokuzuncu ayette, " ...Resûlüm! De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.", Taha Suresi 114. ayette, " Rabbim benim ilmimi arttır de.", Bakara Suresi 269. ayette, " Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. Ancak akıl sahipleri düşünüp ibret alırlar." denilmektedir. Bunlar bilimi teşvik eden ayetlere örnektir. İslâm dininin yüce peygamberi Hz. Muhammed de hem bilimi hem düşünceyi teşvik eden sözler söylemiştir. " Bilim Çin'de de olsa gidip arayınız "!, " Bilimi beşikten mezara kadar takip ediniz!" gibi bilimi teşvik eden hadisler yüce peygambere aittir. Ayrıca hem kutsal kitaptaki yedi sekiz yüz arasındaki ayette ve hem de peygamberimizin hadislerinde düşünmek insanlara tavsiye

* Bu söyleşi Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğrenci Dergisi Danışmanı Doç. Dr. Fahri Türk ve derginin baş editörü Erdinç Şahin Albayrak tarafından hazırlanan sorulara Pamukkale Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Mehmet Akgün Hocamızın 05.06.2013 tarihinde e-mektup aracılığıyla verdiği cevaplara istinaden hazırlanmıştır.

edilmektedir. Burada özellikle peygamberimizin düşünme konusundaki, " Felsefe kumandandır, bilimler onun ordusudur. Kumandansız ordu için zafer ve selamet yoktur; gençleri felsefeyi kaybetmiş olan ümmet ne büyük kayıptadır!"[1] hadisini örnek olarak vermek yerinde olacaktır.

Türk – İslâm düşünürleri ve toplumu, 17. yüzyıl öncesinde yukarıda örnek olarak verilen İslâm dininin bilim ve düşünce konusundaki ayet ve hadislerinin emir ve tavsiyelerini iyi özümsemiştir. Bu nedenle felsefe başta olmak üzere hemen hemen her alandaki bilgisiyle temeyyüz edip bilim alemince "Muallim-i Sani" unvanını alan Farabi gibi büyük Türk düşünürü yetişmiştir. İslâm dininin emir ve tavsiyelerinin idrakında olan Fatih Sultan Mehmet ve Kanunî Sultan Süleyman gibi Türk tarihinin büyük hükümdarları bugünün üniversite karşılığı olan o günün medreselerinin ders programlarında felsefe derslerine yer vermişlerdir. Ama daha sonraları medrese ders programlarından felsefe derslerinin kaldırıldığı belirtiliyor. Bu durumu Kâtip Çelebi'nin, "Mizanü'l Hakk İhtiyari'l Ehakk" isimli eserinde felsefeye karşı takınılan tavırla ilgili olarak, " Lakin nice boş kafalı kimseler İslamlığın başlangıcında bir maslahat için ortaya konan rivayetleri görüp cansız taş gibi – akıllarını kullanmadan – salt taklit ile donup kaldılar. Aslını sorup düşünmeden ret ve inkar eylediler. Felsefe ilimleri diye kötüleyip, yeri göğü bilmez cahil iken bilgin geçindiler. ' Göklerin ve yerin hükümranlığına Allah'ın yarattığı her şeye ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bakmadılar mı?' [Araf: 7:185] tehdidi kulaklarına girmedi. Yere ve göklere bakmayı öküz gibi göz ile bakmak sandılar. Osmanlı Devleti'nin ilk çağlarından Sultan Süleyman Han zamanına gelinceye dek hikmet ile şeriat ilimlerini uzlaştıran gerçek araştırmacılar ün salmışlardı. Ebûlfeth [Fatih] Sultan Mehmet Han Medaris-i Semaniye'yi yaptırıp kanuna göre iş görülüp okutulsun diye vakfiyesinde yazmış, Haşiye-i Tecrid ve Şerh-i Mevakıf derslerinin okutulmasını bildirmişti. Sonra gelenler bu dersler felsefiyattır diye kaldırıp Hidaye ve Ekmel dersleri okutmayı akla uygun gördüler. Yalnız bunlarla yetinmek akla uygun olmadığı için ne felsefiyyat kaldı, ne Hidaye kaldı, ne Ekmel. Bununla birlikte Osmanlı ülkesinde ilim pazarına kesat gelip bunları okutacak olanların kökü kurumaya yüz tuttu. Kıyıda köşede, Doğu Anadolu'da yer yer kanuna göre ders gören öğrencilerin daha başlangıçta olanları bile İstanbul'a gelip büyük tafra satar oldular. Onları gören kimi kabiliyetli insanlar zamanımızda hikmet öğrenmek istediler."[2] söylediği ifadelerinden anlamak mümkündür. Bu örnekler Türk – İslâm dünyasının bilim ve felsefeden niçin uzaklaşıldığını en açık bir şekilde göstermektedir.

Soru 2: Türk İslam dünyasının bilimde ve teknolojide tekrar ihtişamlı dönemlerine dönebilmesi nasıl mümkün olacaktır? Söz gelimi Türk-İslam dünyasında da tıpkı Batı'da olduğu gibi bir "yeniden doğuş" ve "yapılanma" hareketine ihtiyaç var mıdır? Varsa bu değişimi sırtlanabilecek bir Türk aydın sınıfının doğuşunu görebiliyor musunuz?

M. Akgün: Türk-İslâm dünyasının bilim ve teknolojik anlamda tekrar ihtişamlı dönemlerine dönebilme imkânları elbette ki vardır. Gerek kutsal kitabımızın ve gerekse yüce peygamberimizin Türklerden beklediği yukarıdaki ayet ve hadislerden de anlaşılacağı gibi bilimsel çalışmalar yapmak ve bilimde ilerlemektir. Allah'ın insana verdiği en kıymetli cevher olan akla dönmek, aklın rehberliğinde hem ahlakî yönden ve hem de bilimsel yönden ilerlemeler kaydetmektir. Bu Batı'nın Rönesans veya aydınlanma olarak isimlendirdiği bir çalışma sistemidir. Bu sisteme göre

[1] Abdullah Cevdet, Fünûn ve Felsefe ve Felsefe Sanihaları, Sadeleştirenler ve Yayına Hazırlayanlar: Nevzat H. Yanık – Ali Utku, Sebat Ofset, Konya, 2009, s.47.

[2] Kâtip Çelebi, Mizanû'l Hakk fi İhtiyari'l-Ehakk,En Doğruyu Seçmek İçin Hak Terazisi, Türkçesi: Orhan Şaik Gökyay, En Doğru Olan Tercih Konusunda Hak Ölçü, Türkçesi: Süleyman Uludağ, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007, s.20-21.

insanın kendine dönmesi, kendinde bulduklarından hareketle doğaya açılarak doğada da benzerlerini bulmaya çalışmaktır. Ben bir zamanlar bunu başaran atalarımız gibi bizim de bunu başarabileceğimizi düşünüyorum. Aşağı yukarı yirmi yıldan beri ona görelerin yerini bana görelerin almış olması, bende ileride bir Türk filozofu çıkarabilme ümidini arttırmaktadır. Bilimsel alanda zaman zaman bazı başarıların yaşanması, bilimin gelişmiş şekli olan teknolojik alanda da kendimize ait gelişmelerin ortaya konulabileceği düşüncesini güçlendirmektedir. Kısacası bahsedilen şartların yerine getirilmesi durumunda bir aydın sınıfının doğabileceğini düşünüyorum.

Soru 3: Genellikle geleneksel İslami anlayışta felsefenin İslam'da yeri olmadığı hatta filozofların zındık olduğu yolunda yaygın bir kanaat vardır? Gerçekten İslam ve felsefe birbiriyle bağdaştırılamaz mı?

M. Akgün: Din ve felsefe asla birbirine karşı değildir. Hele hele yukarıda hikmet konusunda verilen ayet ve hadis örneklerinden de anlaşılacağı gibi İslâm dini asla felsefenin karşısında değildir. Hem Kur'an-ı Kerim'de yedi yüzden fazla ayette, hem yüce peygamberimiz Hz. Muhammed'in sözlerinde insanlara düşünmek tavsiye edilmiştir. Hal böyle olmasına rağmen bazı bağnaz kişiler, felsefe yapmanın zındıklık yapmak olduğunu söyleyebilmişlerdir. Oysa felsefe hakikati araştırmaktır. Hakikati araştıran işe kendisinden başlar. Kendisini araştıran, araştırması sonunda hakikat olarak Allah'a ulaşır. Çünkü insan kendisinde yakaladığı sonsuzluk fikrinden hareket ederek gerçek Sonsuz'a ulaşır. Böylece insan, O'nun dışında hakikat olarak bilinenlerin, O'nun hakikatinin karşısında bir hiç olduğunu anlar ve teslim eder. Bana göre, İslâm dininin ne felsefe ve ne de başka alanlar karşısında hiçbir endişesi yoktur ve olamaz da. Orada zaten Allah, hakikatleri bildirmiştir. Gerçek anlamda felsefe yapan da O'nun sözlerine bütün içtenliğiyle yürekten inanır ve iman eder. Bu nedenle gerçek anlamda felsefe yapan, felsefenin işiyle dinin sözlerini birbirine rakip görmez. Çünkü bu düşüncedeki felsefeci her iki alanın kendi başına bağımsız birer alan olduğunun bilincindedir. Üstelik felsefe yapan zaman zaman dinden de destek alır. Bu nedenle her iki alanın bağdaşmaması gibi bir durum söz konusu olamaz. Bu alanların bağdaşmadığını söyleyenler, ya dine inanmayanlardır, ya da İslâm dininin özünü kavrayamayan kendini dindar zanneden dincilerdir.

Soru 4: Türklerde yüksek felsefenin az gelişmişliği genellikle Türklerin göçebe oluşlarından hareketle açıklanmaktadır. Bunun doğruluk payı nedir? Türklerde yüksek felsefe oluşturulabilmesinin şartları nelerdir?

M. Akgün: Türklerin göçebe bir millet olmaları onların hiç düşünmedikleri, bilimsel ve teknolojik faaliyetlerde bulunmadıkları anlamına gelmez. Çünkü Türklerin göçebe oldukları dönemlerde, onlarda, felsefeyi yakından ilgilendiren kolektif düşüncelerin izlerine rastlanmaktadır. Turanî bir kavim olan Sümerlere baktığımızda hiç bir şey yok iken ilksel denizin bulunduğu, bu ilksel denizden dünya dağının meydana geldiği, dünya dağının gök ve yer olarak ayrılmasından havanın, yani atmosferin, atmosferden ise ayın, güneşin, venüsün ve diğer gök cisimlerinin, bitkilerin, hayvanların ve en sonra da insanların meydana geldikleri[3] gözlenmektedir.

[3] Samuel Noah Kramer; Tarih Sümer'de Başlar, Çev: Hamide Koyukan, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1999, s.105-114.

Altaylara baktığımızda ise, onlarda da hiç bir şey yok iken Gök Tanrı ve Suyun bulunduğu, Su'dan Gök Tanrı tarafından kişioğlunun yaratıldığı, kişioğluna uçmak ve bilmenin verildiği, ama kişioğlunun haddini aşarak Tanrı'nın yüzüne su sıçrattığı, Tanrı'nın onu cezalandırarak uçmak (cennet) ve bilmeyi (akıl) ondan aldığı, bundan sonra Tanrı'nın kişioğluna acıyarak ona bilmeyi verdiği, uçmayı ise vermediği, bunu takiben yaratılsın karataş emriyle suyun ortasında bir kayanın yaratılması, sonra kişioğlunun suyun dibine gönderilip ona bir miktar toprak getir emrinin verilmesi, getirilen toprağın Tanrı tarafından suyun yüzeyine serpilerek toprağa genişleme emrinin verilmesiyle bir takım adacıkların meydana gelmesi, ardından kişioğlunun tekrar bir miktar toprak getirme emriyle suyun dibine gönderilmesi, bu emre binaen kişioğlunun suyun dibinden bir miktar toprağı avucuna, bir miktar toprağı da (kendisine vatan, yurt yapmak için) boğazına alıp saklaması ve kişioğlunun avucunda getirdiği bir miktar toprağı Tanrı'nın suyun yüzeyine serperek genişle emrini vermesiyle emir gereği bundan yeryüzü meydana gelirken, kişioğlunun boğazında sakladığı toprağın da genişlemeye başlamasıyla kişioğlunun boğulacak durumda olmasını gören Tanrı'nın ona boğazındakini tükür emriyle bunu tükürmesi üzerine yeryüzünün dümdüz olacakken eğri büğrü olması, kişioğlunun cezalandırılarak senin adın bundan sonra erlig (şeytan) olsun denilip lanetlenmesi, bundan sonra meydana gelen dalsız budaksız bitkilerin güzel görünmesi için bitkiler için bitsin dokuz dal dokuz budak denmesi, daha sonra hayvanların ve insanların meydana gelmesi dikkati çekmektedir.[4]

Hem Sümerlere ve hem de Altayların yukarıda verilen görüşlerine baktığımızda, her iki toplumda da kolektif bir düşünce şekli olarak evrenin meydana gelişi anlatılmaktadır. Birinde her varlık şeklinden önce İlksel Deniz, diğerinde Gök Tanrı ve Su var. Her ikisinde başlangıca Su'yun konulduğu dikkati çekmektedir. Su, bugün orijinal felsefenin başlangıcı olarak kabul edilen Milet filozofu Thales'in (M.Ö. 7 ve 6. asır) düşüncelerinin esasını oluşturmaktadır ki, bu fikir, asırlar öncesinden Sümer'ler ve Altaylar tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca onların görüşleri arasında günümüz bilim anlayışı tarafından kabul edilen evrenin evrimine paralel bir şekilde önce cansızların, sonra bitkilerin, daha sonra hayvanların ve en son olarak da insanların meydana geldiği dikkati çekmektedir.

Fikirsel faaliyetlerin ahlakî olanlarına Oğuzname'de, Dede Korkut kitabında ve Orhon kitabelerinde rastlanmaktadır. Bu kaynaklarda bilgiye, cesarete, kanaatkarlığa, mukadderata, özverinin özü olan sevgiye, sosyal adalete yer verilmesi azımsanmayacak ve küçümsenmeyecek yaratıcı düşüncenin örnekleri sayılır. Bilgi, evrendeki düzeni, yer ve gök arasındaki uyumu insana hatırlatan ve bildiren ve bir insanın hayatta iken sahip olması gereken en değerli şeydir. Bilgili bir insan, cesaretli ve kanaatkar olur. Gerek doğa düzenini gerekse toplum düzenini bozacak hilelere karşı bilgili insan tedbirli olur. Bilgili bir insan, bilgisiyle evrendeki düzenin devamına katkı sağladığı gibi, toplumun düzeninin devamına da katkıda bulunur. Bilgili bir insan, kanaatkar olur. Bu nedenle Bilge Kağan, " Türk Oğuz Beyleri! Bodun ! işitin. Öze Tanrı batmayınca, asra yer delinmeyince, Türk bodunu! Ülkeni, töreni kim bozdu. Hakim Türk bodunu idin. Bilgili ve görgülü olduğu için sizi düzeltmiş olan Bilge kağanınız gelmiş, gitmiş. İyi ülkene kendi hatanı, kötülüğünü giydirdin."[5] demiştir.

Yine Bilge Kağan'ın, " Çıplak bodunu esvaplı, fakir bodunu zengin ettim. Az kavmi çok ettim. Dört cihetteki milletleri hep sulhperver ettim. Düşmansız Kağanım."[6] şeklindeki sözleri, sosyal adalete bir örnektir. Bilge Kağan, Orhon kitabelerine sadece zaferlerini değil aynı

[4] Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar), c.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998, s.451-465.
[5] Hilmi Ziya Ülken, Türk Tefekkür Tarihi, c.1, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul, 1933, s.85-86.
[6] Aynı yerde.

zamanda, mağlubiyetlerini de yazmıştır. Mağlubiyetlerin nedeni olarak da kanaatkarsızlığı, yani bilgisizliği, kendi nefsine yenilmeyi, böylece kendi egosunu ön plana çıkarmayı, mili birliği ve çıkarları göz ardı etmeyi göstermiştir Mağlubiyetleri yazmasının bir nedeni de mağlubiyetlerin nedenlerinin araştırılıp bir daha tekrarlanmaması içindir.

Dede Korkut kitabında canlı ve cansız doğanın insan iradesiyle değişmeyecek olan zorunluluğu, yaratılışın değişmez şekilleri gösterildiği gibi, önce mukadderata karşı çıkan ama daha sonra mukadderatı değiştiremeyeceğini anlayıp onu kabullenen bir Deli Dumrul örneği bulunmaktadır. Bu Deli Dumrul örneğinde ayrıca baba ve annenin özverisizliğinin yanında, Deli Dumrul'un eşinin özverililiğine dikkat çekilmektedir. Bu da bize özverinin en güzel örneği olan sevgiyi göstermektedir.[7] Bütün bunlar, Türklerin göçebe olarak kabul edilen dönemlerine ait fikirsel faaliyetlerdir.

Bütün bu fikirsel gelişmeler Türklerin İslâmiyete girmezden önceki düşünsel faaliyetleridir. Türklerin fikirsel alandaki faaliyetlerine paralel olarak bilim ve teknolojik alanda da faaliyetler kaydedildiği bilinmektedir. Turanî bir kavim olan Sümerler, 60 tabanlı sayı sistemini kullanıyorlar. Onlar, 60 ve katları ile istedikleri kadar sayıları çoğaltabiliyorlar. Bu durum Sümerlerin bilimsel ve teknik çalışmaları mitolojik ve sihirsellikten kurtararak rasyonellik kazandırdıkları anlamına gelmektedir. Onlar böylelikle evren sistemini ibtidaîlikten kurtarmışlardır. Bunlar, çağdaş kimyanın ve fiziğin köklerini simya dolayısıyla Sümerlerden aldığını göstermektedir. Sümerlerden sonraki dönemlerde Çin takviminin kaynağının da 60'lı sisteme uygun olarak yapıldığı görülmektedir. Tarihin çeşitli dönemlerinde Çin, İran, Hindistan ve Doğu Avrupa gibi ülkeleri ele geçirmiş olan Türklerin, ele geçirdikleri bu ülkelere teknolojik bilgilerini de götürdükleri izlenmektedir. Aşağı yukarı milattan 2637 yıl önce Türkler ve Çinliler onluk sayı sistemini kullanıyorlardı. Kâğıdı, litografyayı (taş basma), porseleni, ipeği biliyorlardı. Orta Asya Türkleri, kâğıt, ipek, çini yapmasını ve kitap basmasını biliyorlardı. Barut, pusula, kâğıt ve diğer bazı fenni bilgiler, Türkler vasıtasıyla Avrupa'ya geçmiştir. Türkler, Orhon havzasında demir ve bakır, yani maden işletmeciliğini yapmışlardır. Orhon abideleri ve çevresindeki mezarlar, kabartma taşlar, heykeller Türklerin bu dönemlerde sanatlarını geliştirecek derecede bir tekniğe sahip olduklarını göstermektedir. Abideleri, dört direk üzerine inşa edilen ve merdivenle çıkılan ahşap bina ve meskenler, ölünün eşyasını saklamaya mahsus yerler, heykeltraşlık izlemektedir.[8] Bütün bu örnekler Türklerin göçebe oldukları dönemde bilim ve teknolojiye yaptıkları katkıları göstermektedir.

Soru 5: Osmanlı İmparatorluğu'nda yükselme döneminde devletin bilimde ve özellikle silah teknolojisi alanında Batılı devletlere üstün olduğu görülmektedir. Osmanlının daha sonra bu alanda geri kalmışlığı sadece, medreselerde yaygınlaşan eşari İslam anlayışı nedeniyle fen bilimlerinin dışlanmasıyla açıklanabilir mi? Bunun başka toplumsal nedenlerinden söz edilebilir mi?

M. Akgün: Özellikle 17. asırdan sonra Osmanlıların özellikle düşünce alanında İmam-ı Gazali'yi yanlış değerlendirmeleri felsefe ve bilim alanındaki gelişmelerin neredeyse yok derecesine inmesine neden olmuştur. Gazali'nin özellikle Tehafütü'l Felasife isimli eserindeki eleştirileri, insanların felsefe yapmalarının zındıklık yapmak olarak nitelendirildiği şeklinde değerlendirilmiştir. Oysa onun, sözü edilen eserinde felsefe konusunda hiçbir olumsuz tavrı bulunmamaktadır. Çünkü o, yine felsefî tavırla bazı filozofların görüşlerini eleştirmiş, bu

[7] Ülken, a.g.e., s.90-93.
[8] Ülken, a.g.e., s.97-105.

eleştiriyi yaparken yine felsefeyi kullanmıştır. O, bu eserinde, filozofların felsefenin temelini oluşturan bazı konularda ileri sürdükleri fikirlere dikkat edilmezse bazı yanlış anlamalara gidilebileceğini belirtmeye çalışmıştır. Yani o, her şeyden önce kendisi felsefe yapmıştır. Bu nedenle onun felsefe yapmayın şeklinde bir ifadesi yoktur. Ancak bazıları, kendilerinin felsefe konusundaki olumsuz düşüncelerini desteklemek için, onu örnek göstererek, o, " felsefe yapmak zındıklık yapmaktır " dememesine rağmen sanki o öyle söylemiş gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Oysa unutmamak gerekir ki, felsefe, insanlar için önemli ve değerli bir meşaledir. Yukarıda Kâtip Çelebi'den verdiğimiz örnek de bilim ve felsefeden niçin uzaklaştığımızı açıkça göstermektedir. Eğer gerçekten Eşari ekolünün göz ardı ettiği rasyonaliteyi biz temele alsaydık ve bu yolda yürüseydik, felsefe, bilim ve teknoloji alanlarında yaşanılan duraklamayı, gerilemeyi asla yaşamazdık. Ben bu alanlardaki gerilemede başka bir neden göremiyorum. Hem kutsal kitabımızın, hem yüce peygamberimizin ve hem de Batı'daki sözü edilen alanlardaki gelişmelerin farkında olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, aklın ve bilimin önemine işaret etmek için, " Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." demiştir.

Soru 6: Bir milletin bilimde teknolojide ileri gitmesinin ilk şartı olarak genelde kendi kültürüne inancına ve dini manevi değerlerine bağlı olması gösterilmektedir. Hatta Türkiye söz konusu olduğunda daima Japonlar örnek gösterilir. İşte onların kendi gelenek ve dinlerine bağlı olarak Batı medeniyetinin bilim ve teknolojik seviyesine çıktığı vurgulanır. Türkiye iddia edildiği gibi kendi dini değerlerinden uzaklaştığı için mi bilim ve teknolojide istediği seviyeye gelememiştir. Sizce bu atılımı gerçekleştirmenin yolu nedir?

M. Akgün: Kültür bir milletin varlık nedenidir. Kültür; dil, din, ahlâk, felsefe, sanat, bilim, teknoloji vb. gibi maddi ve manevi değerler bir bütünüdür. Kültürü, millet kendisi oluşturur, milletin devamı ona bağlıdır. Bir millet maddi ve manevi değerlerine ne kadar sahip çıkarsa, onların üzerine ne kadar ilavede bulunursa o kadar geleceğini garanti altına alabilir. Belirttiğiniz gibi Japonlar da değerlerine bağlı millet olarak bilinir. Japonların, Batı medeniyeti seviyesine çıkmasının temelinde yukarıda ifade edilmeye çalışılan insanın kendine dönmesi ve rasyonaliteye önem vermesi bulunmaktadır. Geri kalmanın nedenlerini sadece kendi dini değerlerinden uzaklaşmak olarak değerlendirmek yanlış olur. Yukarıda da ifade edilmeye çalışıldığı gibi dinimiz asla bilim ve teknolojiden uzak durulması gerektiğine dair herhangi bir emirde bulunmamıştır. Dinimizde tam tersine hem düşünme ve hem de bilimsel araştırma emir ve tavsiyesinde bulunulmuştur. Ama buna rağmen kendini dindar zanneden bağnaz dinciler hem felsefe ve hem de bilim alanında yanlışlıkların yapılmasına neden olmuşlardır. Bu yanlışlardan biri de Takiyüddin Rasıd'ın rasathanesinin yıkılması olayıdır. Oysa bu sıralarda Batı'da Kopernik, Kepler ve Galileo gibi astronomi alanında bilim adamları yetişmiştir.[9] Tekrar böyle bir atılımı gerçekleştirmenin yolu, aklı temele koyarak bilim ve teknolojik araştırmalara gereken önemi vermektir.

Kaynakça:

Cevdet Abdullah, Fünûn ve Felsefe ve Felsefe Sanihaları, Sadeleştirenler ve Yayına Hazırlayanlar: Nevzat H. Yanık – Ali Utku, Sebat Ofset, Konya, 2009.
Kâtip Çelebi, Mizanû'l Hakk fi İhtiyari'l-Ehakk,En Doğruyu Seçmek İçin Hak Terazisi, Türkçesi: Orhan Şaik Gökyay, En Doğru Olan Tercih Konusunda Hak Ölçü, Türkçesi: Süleyman Uludağ, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007.
Kramer, Samuel Noah; Tarih Sümer'de Başlar, Çev: Hamide Koyukan, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1999.
Ögel Bahaeddin, Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar), c.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1998.
Ülken Hilmi Ziya, Türk Tefekkür Tarihi, c.1, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul, 1933.
Ülken Hilmi Ziya, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, c.1, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1966.

[9] Hilmi Ziya Ülken; Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, c.1, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1966, s.46.